

A helyi szintű klímastratégiák megvalósításának akadályai

Antal Z. László

MTA TK Szociológiai Intézet

E-mail: Antal.Laszlo@tk.mta.hu

Ma már több ezerre tehető azoknak az önkormányzatoknak a száma, amelyek - elsősorban a fejlett ipari országokban – kidolgozták a saját éghajlatváltozási stratégiájukat, Magyarországon pedig közel száz önkormányzat foglalkozik az éghajlatváltozással. Ezeknek a Magyarországon található településeknek egy része nemzetközi szervezetekhez csatlakozva kezdte el ezt a munkát – ilyen például az ICLEI, a Climate Alliance és a Govenant of Mayors – más részük pedig hazai „klíma egyesületeket” alakított meg vagy ezekhez csatlakozott. Az első átfogó hazai „Változások – Hatások – Válaszok” (VAHAVA) klímakutatás idején - amelynek Láng István volt a vezetője, és amelyben én is részt vettem - az Egyesült Királyságban a helyi szintű klímaprogramok tanulmányozása után dolgoztam ki 2005-ben az MTA Szociológiai Kutató Intézetében a „Klímabarát települések” című kutatási programot. Ennek a kutatásnak az önkormányzatokkal való együttműködés keretében a helyi szintű klímastratégiák kidolgozása és azok megvalósítása volt a célja. A kutatás arra a kérdésre kereste a választ, hogy milyen társadalmi és gazdasági feltételek segítik elő, illetve nehezítik meg, hogy Magyarországon a települések felkészüljenek a természet változásaira. Ennek a kérdésnek a megválaszolásához az akciókutatás módszerét alkalmaztam.

Az akciókutatás, mint kutatási módszer választása mellett szólt az az érv, hogy lehetőséget kínált az „elmélet és a gyakorlat” közötti kapcsolat kialakítására, azaz az éghajlatváltozás terén felhalmozott elméleti tudás gyakorlati alkalmazására. Míg a VAHAVA kutatás országos szinten törekedett arra, hogy elkészüljön a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia és ennek megvalósítása, a „Klímabarát települések” program a helyi szinten próbálta meg elérni ugyanezt. A módszer választása mellett szólt az a kutatási szempont is, hogy ez a kutatási módszer lehetőséget kínál arra, hogy egy közös munka keretében ismerjük meg az egyes településeken a helyi társadalom életében fontos szerepet betöltő társadalmi csoportokat, ezeknek a csoportoknak az érdekeit és az éghajlatváltozáshoz való viszonyát. A „Klímabarát települések” kutatási tervnek elméleti és gyakorlati céljai is voltak. Az eredeti elképzelések

szerint három különböző méretű mintatelepülésen kezdtük el a módszer alkalmazását.¹

A kutatás elindítását nehezítette, hogy ebben az időben Magyarországon az önkormányzatok az éghajlatváltozást nem tartották olyan kérdésnek, amellyel foglalkozniuk kellene és ezért nehéz volt velük az együttműködés kialakítása. Hosszas előkészületi munkák után 2006 végén az Intézet mégis megállapodott három különböző méretű önkormányzattal (Tatabánya, 72 000 lakos; Pomáz, 11 500 lakos; és Hosszúhetény 3 500 lakos) arról, hogy a közös munkát 2007-ben elkezdjük. 2007-ben Pilis és Albertirsa is bekapcsolódott a klímabarát program megvalósításába. E változás után a három mintatelepülésre tervezett kutatómunka egy több helyszínen folyó és bővülésre is lehetőséget adó programmá változott. Az Intézet munkatársai² vállalták ezt a több munkával járó feladatot és azt is, hogy részt vesznek a Klímabarát Települések Szövetségének megalakításában és annak szakmai támogatásában. A Szövetség a „Klímabarát települések” programban részt vevő önkormányzatokat tömörítő egyesület, amelynek ma már 18 tagja van: Albertirsa, Küngös, Tápiószentmárton, Alsómocsolád, Pilis, Tatabánya, Balatonfőkajár, Pomáz, Vác, Berhida, Székkutas, Vecsés, Eger, Szekszárd, Budapest -Hegyvidék, Szügy, Hosszúhetény és Tápióbicske. A Szövetség honlapján – www.klimabarar.hu - az egyes települések és azok programjai is megismerhetők.

A „Klímabarát települések” kutatás első eredménye az volt, hogy a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia - az Intézet munkatársainak javaslatára - külön pontban (5.2.4.) foglalkozott a helyi közösségek, az önkormányzatok és az egyházak szerepével. Ebben a pontban többek között a következő mondatok olvashatók:

„A klímavédelemben akár a mérséklési, akár az alkalmazkodási törekvések esetében a megoldások kidolgozása helyi szinten hatékonyabb lehet, mintha az állam központosított módon próbálna minden lehetőséget előre szabályozni... Magyarországon is rendkívül fontos, hogy minél több régió és település készítsen az éghajlatváltozással kapcsolatos konkrét helyi elképzeléseket, intézkedéseket... Az energiahatékonyság kérdésköre, a víz takarékos

---

¹ A kidolgozott kutatási terv megvalósítása érdekében készítettük el 2007-ben az „Éghajlatváltozás és társadalmi rugalmasság” című pályázatot a Norvég Alap pályázati felhívására. A pályázatot kisebb formai hiba miatt elutasították. Ennek ellenére – mivel a kutatási célokat alapvető fontosságúnak tartottuk – a kutatást külső források nélkül is folytattuk. A kutatómunka anyagi feltételeinek minimális biztosítására az MTA Szociológiai Intézet és az önkormányzatokkal kötött együttműködési megállapodások nyújtottak lehetőséget.

² Egy akadémiai ifjúsági ösztöndíj keretében Takács-Sánta András (2006–2008) és Leidinger Dániel (2009) vett részt a kutatásban.

felhasználása jellemzően olyan témakörök, amelyekre közösségi szinten sok esetben könnyebb megoldásokat találni, mint az egyes családok szintjén. A helyi közösségek ismerik a helyi lehetőségeket, lakosokat és hatékonyabb megoldást tudnak találni az éghajlatvédelem céljainak elérése érdekében – ha egyébként ez ügyben együttesen tenni is akarnak. A helyi közösségek kulcsszerepet játszanak abban, hogy egyrészt az állampolgárok közötti koordinációt ellássák, másrészt az információkat eljuttassák a lakosokhoz, harmadrészt onnan közvetlen visszajelzést kapjanak.” (Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia: 98)

A Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia végrehajtása számos ok miatt elakadt. Ennek ellenére, ha a polgármesterek vagy a képviselőtestület tagjai ezt a kérdést fontosnak tartották, akkor ez a Parlament által elfogadott stratégia elősegítette azt, hogy a képviselőtestület támogassa a helyi szintű klímastratégia elkészítését. A „Klímabarát települések” program elindításában azonban mégsem ennek volt döntő szerepe. A közös kutatást azért sikerült elkezdni, mert mind az öt településen volt egy-egy „elkötelezett személy”, aki a kutatás célját megismerte, azt fontosnak tartotta és ennek jelentőségéről a város vezetőit meg tudta győzni.

A klímabarát településeken elért eredmények

A klímabarát településeken 2007 óta számos közös „akció” valósult meg. Ezek közül a legfontosabbnak azt tartjuk, hogy már hét klímabarát településnek – Albertirsán, Egerben, Hosszúhetényben, Pomázon, Szekszárdon, Tatabányán, és a Főváros XII. kerülete -, van a helyi adottságok és lehetőségek figyelembevételével elkészített klímastratégiája. (A klímabarát településeken kívül más településeken is készültek klímastratégiák, például Gyöngyösön, Tatán és Balatonalmádiban.) Az eddig elért eredmények között most azokat az „akciókat” mutatjuk be, amelyek 2007 óta a Szövetséget alapító öt településen megvalósultak.

A bemutatás során az éghajlatváltozási stratégiák céljai (kibocsátás csökkentése, alkalmazkodás és a klímatudatosság növelése) szerint csoportosítottam az eredményeket. Mivel ezek közül a klímatudatosság növelését tartom a legfontosabbnak területnek, és azt követően a helyi szintű alkalmazkodás került az előtérbe, a megvalósult programok bemutatása során is megjelenik ez a fontossági sorrend. Az egyes részterületek határai nem merevek és néhány program több helyre is besorolható lenne. Ilyen például az iskolakert

elindítása, hiszen ez hozzájárul a klímatudatosság növeléséhez, az alkalmazkodásnak is fontos része az élelmiszer-önellátás, végül a helyi termelés és fogyasztás a kibocsátás csökkentéséhez is hozzájárul.

A klímabarát településeken megvalósított programok

A klímatudatosság terén:

- Meteorológiai állomás az iskolában (Pomáz)
- Klímabarát üzlethálózat kialakítása (Pilis)
- 1 újszülött 1 elültetendő facsemete program (Pilis)
- Autómentes napok szervezése (több helyen)
- „Nyílt tér hét” rendezvény – 2009. november (több helyen)
- Az Első Kárpát-medencei Klíma Barát Egyezmény 2009 tavaszán (Pilis, Albertirsa)
- Honlapok indítása (több helyen)
- Filmvetítések és azt követő beszélgetések (több helyen)
- Előadások tartása és beszélgetések szervezése (több helyen)
- Az „Ökológiai kihívások – klímabarát válaszok” című kiadvány összeállítása
- Konferenciák szervezése (Hosszúhetényben, Tatabányán)

Az alkalmazkodás területén:

- Hőség- és UV-riadó terv (Pomáz, Tatabánya)
- Az „Éghajlatváltozás és a víz” stratégia kidolgozása (Pomáz)
- Iskolai UV védelmi tanfolyam indítása (Pomáz)
- Mezőgazdasági önellátásra törekvés (Hosszúhetény)
- Iskolai tankert elindítása (Hosszúhetény)
- Helyi piac megszervezése (Hosszúhetény)
-

Az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése terén:

- Fák ültetése (több helyen)
- Javaslat a helyi menetrend átalakítására (Tatabánya, Pomáz)
- A pomázi kerékpárút kialakítása (Pomáz)
- Kerékpáros programok (Albertirsán, Pilisen, Pomázon)

- Az üvegházhatású gázok kibocsátásának mérése és kompenzálása (Tatabánya)
- Zöld iroda programban való részvétel (Tatabánya)
- Komposztálás (Albertirsa)
- Háztartási olaj gyűjtése (Pilis)
- Lakások szigetelése (Tatabánya)
- Víztakarékosági rendszerek felszerelése városi közintézményekben (Tatabánya)
- A kibocsátás mérését és kompenzálást elősegítő program (Tatabánya)

A sikeres és eredményes programok mérsékelt hatást értek el az egyes településeken. A programok megvalósításában kidolgozásában és azok megvalósításában a természet értékeit fontosnak tartó emberek vettek részt – az egyes településeken 15-25 fő, akik megalakították a helyi klímaköröket -, de ezek a programok az elmúlt hét év alatt nem érték el azt, hogy a „Klímabarát települések” életében a klímaváltozás és a természet változásaihoz való alkalmazkodás egy kiemelt szempont legyen. Az érdemi változások elérésének számos akadály van, amelyek közül most egyet – a helyi piac megnyitása érdekében tett erőfeszítéseket - mutatok be részletesen.

A helyi piac megnyitása Hosszúhetényben

Azért is ismertettem részletesen a helyi piac megnyitása érdekében tett lépéseket, mert e program megvalósítása során kerültek felszínre azok az ellentmondások, amelyek a természet változásai miatt szükségessé vált lépések és az érvényben lévő jogszabályozások (pl. élelmiszerbiztonság, egészségvédelem, adózás, a gazdasági verseny korlátozása...) között feszülnek.

A helyi szintű éghajlatváltozási stratégiák fontos eleme a helyi szintű önellátás és a helyi szintű autonómia növelése. Ennek egyik része az élelmiszer-önellátás és ezen belül a helyi termelés és piac kialakítása is³. Ez utóbbi a megvalósítását kezdték el Hosszúhetényben a klímastratégia elfogadása után. A 2007-ben elfogadott klímastratégiában a helyi piac

---

³ Az élelmiszer-önellátás nemcsak a klímastratégiák része, hanem egy nemzetközi mozgalom célja is. A Vidékfejlesztési Minisztériumban 2011-ben kidolgozott a Nemzeti Vidékfejlesztési Stratégiának szintén ez az egyik célja.

megnyitása volt az egyik legfontosabb cél, amelyet a klímakör egyik tagja, Kaáli- Nagy Zsombor, különösen lényeges lépésnek tartott. Elképzeléseit a kör és az önkormányzat is támogatta. (A helyi piac Hosszúhetényben a hatvanas évek közepén szűnt meg.) 2010-ben az addig elért eredményekről számolt be Faragóné Cseke Blanka polgármester asszony, a Klímabarát települések 4. konferenciáján, Tatabányán. (Az előadás írott változata megjelent a Klímabarát hírlevél 9. számában.) A helyi piac újbóli megnyitása mellett a következő érvek szóltak:

„A helyi piac megvalósításával a célunk az volt, hogy helyi termelők kapjanak helyben lehetőséget a helyben termelt áruiknak az értékesítésére, hogy jobb minőségű áruhoz jusson a vásárló. Ebben az esetben pedig mind a vevő, mind pedig az eladó hozzájárul ahhoz, hogy az adóbevételek Magyarország költségvetési forintjait gazdagítsák.

A helyi értékesítés esetében sem az eladónak, sem az árunak, sem a vevőnek nincsenek közlekedési költségei, ezáltal nem kapcsolódik hozzá a káros környezeti terhelés.”
(Faragóné, Klímabarát Hírlevél 2010.)

Több hónapos előkészítő munka után sikerült elérni, hogy 2008-ban megnyílt a helyi piac.

„Erre az új ötletre fogékonyak voltak a termelők, akik a piacon felvonultatták az általuk megtermelt termékek széles skáláját. Árultak pl.: mézet, lekvárt, zöldséget, gyümölcsöt, diót, zsírt, tojást és helyi kézműves termékeket.

A helyi lakosság között széleskörűen beharangoztuk az új lehetőséget, melyet az itt lakók egy része az újdonság erejével és meglepéssel fogadott. Ez azt jelenti Hosszúhetény esetében, hogy egy tudatos vásárlói réteget sikerült elérnünk, akikből kialakult a törzsvásárlói kör.

Az első tapasztalatok azt mutatták, hogy mindenki jól járt. Az önkormányzat azzal, hogy lehetőséget teremtett; a termelő azért, mert az áru kevesebb mozgatásával, utaztatásával értékesíteni tudta a termékeit, ezzel az eddig nem szereplő árusítási hellyel több árut tudott eladni, ennek következtében növelhette termelését, nőtt a bevétele; a vevő pedig jó minőségű áruhoz juthatott egy megbízható termelői körtől.”
(Faragóné, Klímabarát Hírlevél 2010.)

Ezzel a döntéssel azonban az önkormányzat kockázatot vállalt, mert nem tartották be azoknak az előírásoknak egy részét, amelyek a piacok működését szabályozzák. Az

ökológiai szempontok és az érvényes jogszabályok közötti ellentmondást mutatják be azok az érvek, amelyekkel maga a polgármester asszony. (akinek az egyik feladata éppen az, hogy az érvényben lévő törvényeknek megfelelően irányítsa az önkormányzat munkáját és a település életét) indokolta meg, hogy ebben az esetben miért nem tartották be a piac megnyitását és működését szabályozó előírásokat.

„Az önkormányzat gazdálkodása szűkre szabott, minden forint az élére van állítva.

Ismerve a lakosság ingázási és vásárlási szokásait először szeretttük volna, ha a tényleges helyi piaci kereslet-kínálat beigazolja azt, hogy ennek a kezdeményezésnek van jövője, és indokoltá válik ténylegesen a piac hivatalos működési engedélyének a megszerzése, az ehhez szükséges beruházásnak a megvalósítása. Azonban a jogszabályok ilyen felfutási, várakozási időt nem határoznak meg. Tehát annak az önkormányzatnak, aki elhatározza azt, hogy saját tulajdonaként, saját működtetésében létrehoz egy helyi piacot, annak az első nyitva tartásakor már meg kell felelni az előírásoknak.

A jogalkotó nem tesz különbséget a piacok nagysága között, a nyitvatartási idő között, mindenhol egyforma követelményeknek kell megfelelni. Ugyanaz vonatkozik a nagyvárosok piacaira, mind azokra, amelyeket a falvak önkormányzatai, magánvállalkozásai szeretnének létrehozni. Csak néhány ízelítő hozzá az 55/2009-es Kormányrendeletből:

Meg kell felelnie a jogszabályban előírt építésügyi, közegészségügyi, élelmiszerlánc-biztonsági, élelmiszer-higiéniai, állat-egészségügyi, növény-egészségügyi, környezetvédelmi, kulturális örökségvédelmi, munkavédelmi és tűzvédelmi követelményeknek, valamint rendelkeznie kell a tevékenység során képződő hulladékok elkülönített gyűjtését biztosító hulladéktárolókkal.

Az élelmiszer felhasználása, élelmiszer forgalmazása, továbbá termény, takarmány, élő állat, illetve állatgyógyászati készítmény és növényvédőszer értékesítése esetén a kérelmező nyilatkozatát arról, hogy a vásár vagy a piac területén a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal területi szerve részére állandó jelleggel ingyenes helyiséghasználatot biztosít.

A napi élelmiszerpiac és az élelmiszer-nagypiac területét szilárd, könnyen tisztítható

burkolattal kell ellátni.

A vásár, piac, vásárcsarnok ivóvíz minőségű, megfelelő mennyiségű vízellátásáról gondoskodni kell.

Ha a piac területén vízközművezeték van, vízvételi helyet kell kialakítani, valamint kézmosási lehetőséget kell biztosítani. Vízvezeték hiányában ivóvíz minőségű vizet szolgáltató kutat kell létesíteni.

A vásár, piac területén - ha attól 50 méter távolságon belül kellő számú nyilvános WC nem áll rendelkezésre – az OTÉK előírásának megfelelő számú és kialakítású, nemek szerint elkülönített, vízöblítésű WC-t és vizeldét kell létesíteni.

Az élelmiszerek elhelyezésére árusítóasztalokat kell felállítani. Az asztalok fedőlapjának réssmentesnek vagy széles résűnek, sima felületűnek, könnyen tisztíthatónak, moshatónak, fertőtleníthetőnek kell lenni. Az árusítóasztalokat védőtetővel kell ellátni.

Az erre fordítandó költségek nem kellően indokoltak abban az esetben, ha a helyi piacnak nincs megfelelő jövőbeni perspektívája a legjobb önkormányzati, eladói, vevői szándék ellenére sem.

Úgy gondoltuk, hogy ennek a helyi piac kialakításának az első mérföldköve a tartósan megjelenő kereslet és kínálat együttmozgása. Ha ezt sikerül huzamosabb ideig fenntartani, akkor meg kell tennünk mindent annak érdekében, hogy hivatalos működési engedéllyel rendelkezünk.” (Faragóné, Klímabarát Hírlevél 2010.)

Szokatlan lépés volt ez az önkormányzat részéről. Ma még kevés önkormányzat vállalja, hogy az érvényben lévő jogszabályok figyelmen kívül hagyásával tegye meg azokat a lépéseket, amelyeket a település érdekében fontosnak tart.

„Tudta, és tudja a piac minden résztvevője, hogy ezeket a feltételeket nem tudtuk induláskor teljesíteni, ezeknek csak részben felelünk meg, mégis megkezdődött a működtetés, tudva azt, hogy aki tud róla, feljelenthet bennünket, amelynek következménye jelentős pénzbüntetés lett volna és lehet a mai napig...Ez év elején néhány új szabály tovább szigorította a helyi termékek értékesítését. Újabb jogszabályi megkötés nehezíti a helyi piacozás lehetőségét az eladók részére. Az adóhivatalnál

történő bejelentési kötelezettség az árusítás megkezdésekor és a befejezésekor, illetve megváltozott az adó befizetésének módja is. A korábban kialakult gyakorlat az volt, hogy a vásároló a tevékenység helyszínén, illetve egyes településeken az önkormányzatoknál készpénzben fizette ki a megállapított összeget.

2010. január 1-jétől azonban készpénzes befizetésre már nincsen mód. A pénzforgalmi számlával rendelkező adózó a belföldi számlájáról átutalással, az ilyennel nem rendelkezők pedig készpénz-átutalási megbízással vagy lakossági folyószámláról kell, hogy teljesítse fizetési kötelezettségét.” (Faragóné, Klímabarát hírlevél 2010.)

A piac újraindítását és működtetését nehezítette az is, hogy a piac több mint 40 éve történt bezárás óta, de különösen az elmúlt húsz évben új vásárlási szokások kialakultak ki, amelyek megváltozása a jelenlegi körülmények között nehezen képzelhető el. A piac működését megnehezítette az is, hogy Hosszúhetényről sokan naponta járnak a közeli városokba dolgozni vagy tanulni, az ott lévő bevásárló-helyeken bővebb az áruválaszték és az élelmiszerek egy részéhez olcsóbban lehet hozzájutni, mint az új piacon. A bemutatott akadályok tovább növelik az ettől függetlenül is meglévő, egyenlőtlen „versenyfeltételek” közötti különbségeket. Mindezek következtében a hosszúhetényi piac néhány hónap után befejezte működését. A sikertelenségben szerepet játszott az is, hogy az elmúlt húsz évben Magyarországon visszaesett a mezőgazdasági termelés és az őstermelők száma is csökkent. Ezért az új piac kínálata csak töredéke volt annak, amit helyi piac a hatvanas években kínált. Így ez az akció kudarccal végződött. A helyi lakók ezután újból a magánházaknál tudják értékesíteni, illetve megvenni a helyben termelt élelmiszereket.

A kutatás során, az akciókutatás pragmatikus irányzatának megfelelően, a konszenzuson alapuló megoldásokra törekedtünk. Ez a konszenzus Hosszúhetényben a piac megnyitásával kapcsolatban ki is alakult, hiszen ezt minden érintett szereplő támogatta. A helyi szinten kialakult egyetértés azonban egy erős „kritikai” irányzattá alakult át, amikor a piac szervezői szembesültek mindazokkal az akadályokkal, amelyeket a piac megnyitásáért le kellett volna küzdeniük, s amelyek a piac megnyitását gyakorlatilag lehetetlenné tették. Az akciókutatás eddigi tapasztalatai azt mutatják, hogy a jelenlegi jogi keretek szűk lehetőségeket hagynak számos klímabarát lépés megtételére. A helyi piac szabályozása azóta megváltozott, s a helyi piacok megnyitása könnyebbé vált. Számos olyan jogszabály van érvényben azonban Magyarországon és más országokban, - például az építési szabályok és a közvilágítás előírásai - amelyek megakadályozzák a klímabarát akciók megvalósítását. Ezek az ellentmondások a

fogyasztói társadalom értékei és normái és az ökotudatos társadalmi értékek és normák közötti ellentmondásokból következnek és csak a fogyasztói társadalmi értékeinek és normáinak a megváltozása után oldhatók fel.

Hosszúhetényben a hagyományos piac megnyitásának kudarca után 2013 januárjában a közvetlen kereskedelemnek egy új formáját indították el Zengő Pengő Cserekör néven.

„A ... Cserekör gondolata kb. egy évvel ezelőtt fogant meg egy helyi csapat fejében Hajdú Zoltán vezetésével, amit heteken át tartó ötletezés, majd egy lassan, de biztosan körvonalazódó kivitelezési folyamat követett. Az eredmény egy olyan bizalmi alapon működő cserekör lett, melynek tagjai egymás között terményeket, tárgyakat, szolgáltatásokat kínálnak, és az elszámolás Zengő Pengőben történik. A rendszer egy interneten elérhető adatbázison alapul, ahol a kereslet és kínálat mellett a tagok a saját „folyószámlájukat” is kezelhetik. A Cserekör tagjai Pécs kb. 15-20 km-es vonzáskörzetében élnek, több környékbeli települést is beleértve, köztük Hosszúhetényt. A taglétszám jelenleg 100 körül van, és folyamatosan bővül.” (Roozental-Pandur Zsanett, Klímabarát Hírlevél 2013)

Az érvényben lévő jogszabályok (például az ÁFA szabályozása) azonban a közvetlen kereskedelemnek ezt a formáját sem támogatják, így a cserekör működése szünetel. Az elkövetkező hónapokban tudjuk majd meg, hogy a „helyi piac” új formájának sikerül-e megtalálnia a megfelelő kereteket. Ezután derül majd ki az is, hogy ha ez mégsem sikerül akkor a cserekör folytatja-e a tevékenységét – hasonlóan más cserekörhöz, amely a jogi bizonytalanság ellenére működnek Magyarországon - vagy pedig ez a kezdeményezés is kudarccal végződik majd Hosszúhetényben.

A kutatások eredményei

Az éghajlat változása, ha nem is egyforma mértékben, de ma már minden országot érint. A Magyarországon végzett kutatások egyik eredménye az, hogy Magyarország még azok közé az országok közé tartozik, ahol az éghajlatváltozással foglalkozó szakemberek és a civil szervezetek még mindig azért küzdenek, hogy a kormány és az önkormányzatok ismerjék meg az éghajlat változása miatt megnövekedett kockázatokat és kezdjék meg a felkészülést a várható változásokhoz történő megfelelő alkalmazkodásra.

Szociológiai szempontból a „Klímabarát települések” kutatás eddigi legfontosabb eredménye az, hogy a jelenlegi társadalmi és gazdasági feltételek között a klímastratégiákban megfogalmazott célok megvalósítására nincs lehetőség. Ezeknek a feltételeknek a megismerése után arra a következtetésre jutottam, hogy a természet változásai miatt a

társadalom működőképességének megőrzése érdekében szükségesnek tartott lépések és ezek megvalósíthatósága között a jelenleg feloldhatatlan ellentmondások feszülnek.

A klímastratégiákban megfogalmazott célok megvalósításának a legfontosabb akadályai a következők voltak:

Magyarországon az éghajlatváltozás kevés település és kevés ember számára jelentett olyan kockázatot, amely új, közösségformáló erővé válhatna, és amely egy település számára kellő motivációt jelentene a helyi szinten történő alkalmazkodás elkezdéséhez. Az éghajlatváltozás várható hatásait a hazai települések vezetői és lakói még nem tartják olyan veszélynek, amelyre a meglévő ellentéteiket félretéve közösen keressék a megoldás lehetőségeit, mint az árvizek és más természeti katasztrófák idején ezt már többször is megtörtént. Feltételezhető, hogy a természet további változásai egyre több települést ösztönöznek majd arra, hogy klímastratégiákat dolgozzanak ki, és hogy megalakítsák a saját klímaköreiket. Miután ők is szembesülni fognak a célok megvalósítást lehetetlenné tévő akadályokkal várható, hogy ezek a települések egyre erőteljesebb küzdenek majd az ökotudatos társadalmi értékek és normák elfogadásáért és az ezeken alapuló új jogi környezet kialakításáért.

Az akciókutatás alkalmazását megnehezítette, hogy a kutatás ideje alatt az önkormányzatok olyan lépéseket is tettek, amelyek egyértelműen ellentétesek voltak a klímabarát célokkal. A klímakör néhány tagja nehezen fogadta el, hogy a hosszú távú célok érdekében a kör és az önkormányzat közötti együttműködés kialakítására törekszünk. Az értékrendek közötti különbség a helyi szinten is gyakran vezetett vitákhoz, amelyek a lényeges kérdések esetén általában az öko- és klímatudatos értékek háttérbe szorulásával végződtek.

A célok megvalósítását akadályozta és folyamatosan akadályozza a fogyasztói társadalom értékrendje, amely a minél nagyobb mértékű fogyasztásra ösztönöz, és amely a természet értékeit és a természeti korlátokat nem veszi figyelembe. A fogyasztói társadalom értékei erőteljesen érvényesülnek az önkormányzatok működésében és a klímakörök is csak részben tudnak függetlenné válni ettől a hatástól.

Már a klímastratégia céljainak a meghatározását is korlátozta az, hogy a fogyasztói társadalom természetet pusztító szokásainak betartását néhány területen a törvény írja elő. (pl.: az építészeti szabályok, a közvilágítás szabályozása, a vízellátásra és a csatornázásra vonatkozó előírások).

A 2008-ban bekövetkezett gazdasági válság a környezetvédelmi szempontok érvényesítését önkormányzati szinten is megnehezítette.

Az akciókutatás – módszeréből adódóan – beavatkozik a település életébe. Ez a beavatkozás a helyi erőviszonyokat megváltoztathatja (erőforrások elosztása és felhasználása, egy új civil szervezet megjelenése, a sajtónyilvánosság, stb.). Ez szintén megnehezítette a komolyabb eredmények elérését.

A kutatás további fontos eredménye, hogy a közös munka során több polgármester megfogalmazta azt a véleményét, hogy a jelenlegi körülmények között, nem lát lehetőséget az éghajlatváltozás várható hatásainak elkerülésére és azoknak a helyi szintű lépéseknek a megtételére, amelyeket pedig a természet változásai miatt szükségesnek tart.

A klímaváltozás Magyarországon eddig érvényesülő hatásai és a természet várható változásairól szóló előrejelzések nem elegendőek ahhoz, hogy érdemi változások történjenek az országban és az egyes településeken. A társadalmi változásokra egy új öko- és klímatudatos értékrend kialakulása után lenne lehetőség, amely holisztikus megközelítésben értelmezi a természet és a társadalom kapcsolatát.

A klímakörökben évek óta formálódik a fogyasztói társadalom értékrendjétől eltérő új öko- és klímatudatos értékrend, amely hozzájárulhat a természet változásaihoz alkalmazkodni tudó új társadalmi értékekre és normák kialakulásához. Az új értékrend fontos része a természet tisztelete és a természetes környezet védelme és az emberi életnek a biológiai létnél mélyebb értelmét megtaláló, és azért lemondást is vállaló emberkép kialakulása, és a jelenleginél harmonikusabb emberi és társadalmi kapcsolatok kialakítása is. Erre az új emberképre és értékrendre alapozott társadalom és gazdaság reményt adhat arra, hogy a természet és a társadalom között újból harmonikus viszony alakuljon ki.

Felhasznált források

- A globális klímaváltozás: hazai hatások és válaszok, KvVM-MTA „VAHAVA” project összefoglalása, Budapest. 2006, 1-60 p..
- Almássy Tamás (2001): Szivárványgazdaság. Egy emberi léptékű világ lehetősége, *Ökotáj* 27-27. sz.
- Andorka Rudolf (1979): A magyar közösségek társadalmának átalakulása. *Gyorsuló idő*. Magvető Könyvkiadó. 1-166. p.
- Antal Z László (2004): „A társadalmi válasz lehetőségei az új kihívásokra – Az aszály, a kánikula és az erősödő napsugárzás” (A VAHAVA kutatás számára készített tanulmány, kézirat.)
- Antal Z László (2006): Éghajlatváltozás és társadalmi változás. *Vigília*, 3: 197–199. p.
- Antal Z László (2007): Éghajlatváltozás – paradigmaváltás – falvak. In: Kovács T. (szerk): *A vidéki Magyarország az EU-csatlakozás után*. VII. Falukonferencia. Pécs, MTA Regionális Kutatások Központja, 295–300. p.
- Antal Z László (2008a): *Klímaparát települések. Elmélet és gyakorlat*. Budapest: Pallas Kiadó, 1-485. p.
- Antal Z László (2008b): Éghajlatváltozás és az elkerülhetetlen társadalmi változások. *Klímaparát települések. Elmélet és gyakorlat*. Budapest, Pallas Kiadó. In: 467-480
- Assadourian, Erik (2008): Hogyan tehetők a közösségek elkötelezetté a fenntartható világ iránt? In: *A világ helyzete – fenntartható gazdaság* (A washingtoni Worldwatch Institute jelentése a fenntartható társadalomhoz vezető folyamatról) Föld Napja Alapítvány, Budapest
- Balogh János (1985) *A megsebzett bolygó*. Móra - Kossuth Kiadó, Budapest, 149 p.
- Beck, Ulrich (2003): *A kockázat-társadalom. Út egy másik modernitásba*. Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság, Budapest, Századvég Kiadó. 448 p.
- Betsill, M.M. (2001): Mitigating Climate Change in US Cities: Obstacles and Opportunities. *Local Environment*, 6 (4): 393–406.
- Betsill, M.M. and Bulkeley, H. (2004): Transnational Networks and Global Environmental Governance: The Cities for Climate Protection program. *International Studies Quarterly*, 48: 471–493.
- Bodorkós, Barbara (2010) *Társadalmi részvétel a fenntartható vidékfejlesztésben: a részvételei akciókutatás lehetőségei* (Doktori értekezés, Szent István Egyetem, Gödöllő)
- Brown, L. R. És mtsai (1987–2010): *A világ helyzete*. Föld Napja Alapítvány, Budapest.

- Bulkeley, H. and Betsill, M.M. (2003): *Cities and Climate Change: Urban Sustainability and Global Environmental Governance*. London: Routledge.
- Bulkeley, H. and Kern, K. (2006): Local Government and the Government of Climate Change in Germany and the UK. *Urban Studies*, 43: 2237–2259. p..
- Csete Mária (2007): Klímaváltozás és a települések fenntarthatósága. „*Klíma-21*” Füzetek. 51: 71–88. p.
- Daly, Herman, E.: A gazdaságtalan növekedés elmélete, gyakorlata, története és kapcsolata a globalizációval. *Természet és gazdaság*. 2004. Budapest. Typotex Kiadó. 392-410. p..
- Ekins, Paul: “A növekedés határai” és a “fenntartható fejlődés”: megbirkózni az ökológiai valósággal. *Természet és gazdaság*. 2004. Budapest, Typotex Kiadó. 267-292. p.
- Ertsey Attila (1999): Autonóm ház, autonóm kistérség
- .
- Éghajlatváltozás (2007): *Az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület (IPCC) Negyedik Értékelő Jelentése*. Budapest: KvVM.
- Faragóné Cseke Blanka (2010): Az élelmiszer önellátás lehetőségei – dilemma *Klímaparát Hírlevél* 9. sz.
- Gyulai Iván (2002): Gömörszőlős, a szerves kultúra szigete. In: *Vissza vagy hova. Útkeresés a fenntarthatóság felé Magyarországon*. Tertia Kiadó. 325-332. p.
- Gyulai Iván: Környezetpolitikai döntések elősegítése. Döntéstámogató háttéranyag az éghajlatvédelmi törvény megalkotásához (2009. aug.) Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány, Miskolc. 24 p
- Kasser, Tim (2009): Az értékrend megváltoztatásával válaszoljunk az éghajlatváltozásra In: *A világ helyzete. Föld Napja Alapítvány*, Budapest. 154- 157. p.
- Kerekes Sándor (2009): [A boldogság esete a piactudással](#). In: Kóródi Mária (szerk): *Az erőszak kultúrája*. Pallas Kiadó Kft, Budapest. p. 121-134. p.
- Kiss, T. (2005) Nature-driven Economy through sustainable communities, *World Futures*, 61: No. 8. 591-599.
- Láng István (2003): Bevezető gondolatok „*A globális klímaváltozással összefüggő hazai hatások és az arra adandó válaszok*” című MTA-KvVM közös kutatási projecthez. „*Agro-21*” Füzetek, 31.
- Láng István (2008): Klímaváltozás és biztonság. *Klímaparát települések. Elmélet és gyakorlat*. Budapest, Pallas Kiadó. In: 24-35. p.
- Lányi András (1999): *Együttélés*. Liget könyvek, Budapest.
- Szirmai Viktória – Molnár Balázs – Szépvölgyi Ákos és Schuchmann Júlia – Váradi

- Zsuzsanna (2008): A klímaváltozás térbeli hatásai a budapesti társadalomban. In: "Klíma 21" Füzetek. (54): 51-71. p.
- Szlávik János (2002): A fenntartható fejlődés lokális programja. (Local Agenda 21). *Vissza vagy hova*. Útkeresés a fenntarthatóság felé Magyarországon. Tertia Kiadó. 319-324. p.
- Takács-Sánta András (2008): A települési klímaprogramok nemzetközi tapasztalatai – tanulságok a hazai intézkedésekhez. In: *Klímabarát települések. Elmélet és gyakorlat*. Budapest: Pallas Kiadó, 81–113. p.
- Vári Anna – Ferencz Zoltán (2008): Felső-Tisza vidéki településeken élők árvízi sebezhetősége. In: "Klíma 21" Füzetek. (54): 72-90. p.
- Vásárhelyi Judit (2002): Közösségek identitása, autonómiája. In: *Vissza vagy hova*. Útkeresés
- Vida Gábor (2007): Fenntarthatóság és a tudósok felelőssége. *Magyar Tudomány*. 169, 12, 1600–1606. p.
- Wágner Mónika (2010): Fűszerkert kialakítása Hosszúhetényben. *Klímabarát Hírlevél* 7. sz.